

KKK

Elektrihind ja selle kujunemine

- **Mis on elektribörs?**

Elektribörs on organiseeritud turg elektrienergiaga kauplemiseks päev-ette ja päevasisesel turul. Elektribörsi eesmärgiks on tekitada konkurentsi elektritootjate vahel ning elektrihind kujuneb nõudluse ja pakkumise tulemusena.

- **Miks me ei lahku elektribörsilt?**

Elektribörsil olemine tagab Eestile piiriüleste ühenduste kasutamise võimaluse ja seeläbi ühenduste läbilaske võimaluste piires soodsama elektri impordi Põhjamaadest. Elektribörsilt lahkumise korral ei oleks turult elektrienergia soetamine ja piiriüleste ühenduste kasutamine ja nende kaudu import enam võimalik. Elektribörsil olemine on Eesti jaoks oluline ka varustuskindluse seisukohalt, vastasel juhul võib tekkida olukord, kus riigisisestest tootmisvõimsustest ei piisa tarbimisvõimsuse katmiseks (näiteks tootmisüksuste hoolduste, rikete või nende samaaegsuse korral) ja riigis tekib tervikuna elektrienergia defitsiit ning naaberriikidest seda importida ei ole enam võimalik. Lisaks võttes arvesse plaani aastaks 2026 Baltikumi desünkroniseerimist Venemaa elektrisüsteemist ja sünkroniseerimist Kesk-Euroopa elektrisüsteemiga on elektriturul ja piiriülestel ühendustel oluline roll sageduse hoidmisel, bilansienergia ja reservide vahetamisel ja elektrisüsteemi stabiilsuse tagamisel.

- **Mis on elektri universaalteenus?**

Seoses elektrituru reformiga kehtestati regulatsioon, mille järgi elektrienergia tootja, kelle Eesti piires asuva tootmiseadme netovõimsus on suurem kui 150 MW, on kohustatud võrdsetel tingimustel müüma elektrienergiat elektrimüüjatele universaalteenuse osutamiseks hinnaga, mis on kooskõlastatud Konkurentsiametiga. Universaalteenust hakkab müüma riigiettevõtte Eesti Energia alates 2022. aasta oktoobrist kuni 30. aprillini 2026 elektrit Eesti kodutarbijatele ja korteriühistutele. Teistele elektrimüüjatele on universaalteenuse osutamine vabatahtlik.

- **Millest koosneb elektri universaalteenuse hind?**

Elektrimüügi universaalteenuse hind koosneb kooskõlastatud elektrienergia tootmishinnast, sellele on lisatud elektrimüüja universaalteenuse osutamisega seotud põhjendatud kulud ning mõistlik ärikasum. Elektrienergia tootmishinna kooskõlastab Konkurentsiamet ning amet võib kontrollida elektrimüüjate poolt rakendava universaalteenuse hinna nõutele vastavust.

- **Kes saavad kasutada universaalteenust?**

Universaalteenuse lepingu sõlmimisel lõpeb elektrimüüjaga sõlmitud elektrileping. Müüja ei või nõuda esimest korda universaalteenusega liituvalt tarbijalt ega universaalteenust lõpetavalt tarbijalt esmakordselt elektrilepingu ennetähtaegse lõpetamisega kaasnevat leppetrahvi ega kahju hüvitamist kuni 30. september 2023. Universaalteenuse hind hakkab automaatselt kehtima ka kõigi praegu üldteenust kasutavate kodutarbijate jaoks, kelle elektrimüüjad osutavad universaalteenust. See tähendab inimeste jaoks, kes pole seni elektrienergia ostulepingut sõlminud ja tarbivad seetõttu börsielektrit. Juhul, kui inimesed on valinud endale elektrimüüja, kes universaalteenust ei osuta, on neil võimalik taotleda universaalteenust selle osutamiseks kohustatud elektrimüüjalt või teistelt universaalteenust osutavalt elektrimüüjalt.

- **Miks on elektri hind aegajalt väga kõrge?**

Euroopas esinevate kõrgete elektri hindade põhjuseks on peamiselt kõrge gaasihind ning vähene taastuvenergia toodang. Eesti tootmisüksused toodavad regiooni märkimisväärse osa elektrist põlevkivist ja puiduhakkest. Kuna oleme piiriüleste ühenduste kaudu ühendatud Soome, Läti ja Leeduga, siis ka nende turgudel olevad tootmisüksused mõjutavad Eesti turuhinda. Läti ja Leedu toodavad valdavalt maagaasist, mille hind on väga kõrge. Elektrienergia hind kujuneb päev-ette turul elektritootjate marginaalkulude (*marginal pricing*) põhimõtte alusel igaks tunniks. Teisisõnu, elektri turuhinna elektribörsil määrab kõrgeima hinnaga pakkuja, kes nõudluse katmiseks turule pääseb. Hinna volatiilsust mõjutavad mitmed erinevad tegurid, nagu näiteks tootmisüksuste hooldused, piiriüleste ühenduste kättesaadavus ja ilmast sõltuv taastuvenergia/juhitamatute võimsuste toodangu suurus. Hinnakasv on tingitud üldjuhul, kui taastuvenergia toodang on madal, hinnapiirkondade vahel olev piiriülene võimsus piiratud või madala marginaalkuluga juhitav tootmisüksus ajutiselt hoolduses või rikkes, kuna seejärel hakkavad turunõudlust katma kallima marginaalkuluga tootmisüksused. Eelnevalt väljatoodud tegurite esinemine on ajas muutuv, seetõttu võib esineda päevi, kus juhtub olema üks või mitu hinnakasvu soodustavat tegurit kui ka päevi, kus neid tegureid ei esine ning hind on soodsam.

- **Miks ei saa elektri hinda soodsamaks teha?**

Elektriturul määrab hinna viimane turule pääsev pakkumine, mis tähendab, et kui pakkumisi ei ole piisavalt või kui ei ole odavaid tootmispakkumisi, näiteks tuule- ja päikeseenergiat, siis pääsevad turule kõrge marginaalkuluga tootmisüksused, nagu näiteks gaasijaamad ja muud fossiilkütustel töötavad jaamad, kes määravad turul hinna. Kui turul on aga palju pakkumisi (eelkõige taastuvatest allikatest madala marginaalkuluga tootmisüksuste pakkumisi), siis lähevad hinnad taas alla.

Seda, et viimane pakkuja määrab hinna on Euroopa Komisjoni tellimusel uurinud Euroopa energiaregulaatorite ühendus ning on jõudnud järeldusele, et see marginaalse hinnastamise mudel ikkagi annab õigeid turusignaale. See tähendab, et kus on kõrgem hind, sinna tuleb juurde ka uusi taastuvaid tootmisvõimsusi, mis teeb tulevikus need elektrihinnad madalamaks.

- **Miks ei saa määrata hinnalage?**

Elektriturg on vaba turg, kus hinna määravad pakkumine ja nõudlus, kusjuures hästi toimiv elektriturg peaks tagama nii energiavarustuskindluse, piisavad investeeringud kui ka tarbijale taskukohase elektri. Kui elektriturg ei toimi hästi, nii nagu hetkel, siis võib riik ajutiselt elektri hinnakujundusse sekkuda ja näiteks kehtestada kodutarbijate kaitsmiseks hinnalae (nagu universaalteenus).

Äriettevõtete puhul tekib fikseeritud hinnaga elektri puhul riigiabi küsimus, mis lühidalt tähendab seda, et ilma eelneva Euroopa Komisjoni nõusolekuta ei tohi riik anda ettevõtjale selliseid riigi eelarvest tulenevaid hüvesid, mida ettevõtja tavalistes turutingimustes ei saaks. Hetkel on Riigikogu menetluses eelnõu, millega soovitakse anda universaalteenuse tarbimise võimalus ka väike- ja mikroettevõtjatele. Selle raames käsitletakse ja lahendatakse ka eelviidatud riigiabi küsimusi.

Euroopa komisjon on kõrgete energiahindade valguses esitanud ettepaneku erakorraliste sekkumismeetmete kohta, millega seatakse hinnalagi väiksemate piirkuludega elektritootjatele. Teisisõnu tähendab see, et turuhinna määrab ikkagi viimasena turule pääsev kõrgeima hinnaga tootmispakkumine, kuid madala marginaalkuluga tootmisüksustele (nagu tuule-, päikese-, geotermaal-, hüdro-, tuumaenergia ning biomasskütusest, jäätmetest, pruunsöest ning toornaftast või muust naftasaadustest toodetav energia) seatakse turutulu ülempiir. Kui elektribörsil olev

turuhind on kõrgem seatavast turutulu ülempiirist, siis sellest ülejääki on liikmesriigil võimalik sihitatult kasutada, et rahastada elektri lõpptarbijaid toetavaid meetmeid.

Ettepanek sisaldab ka erandit ELi eeskirjadest, millega oleks lubatud liikmesriikidel sekkuda väikestele ja keskmise suurusega ettevõtjatele tarnitava elektri hinna kujundamisse.¹

- **Mida teeb Konkurentsiamet?**

Konkurentsiamet teeb järelevalvet turuosaliste üle. Kõik tegevusloaga ja teeninduspiirkonda omavad võrguteenuse osutamisega tegelevad ettevõtjad peavad oma võrgutasud Konkurentsiametiga kooskõlastama. Selline järelevalve annab tarbijale kindluse, et ettevõtjad ei teeni monopolset turupositsiooni ära kasutades põhjendamatult suurt kasumit.

Lisaks tagab amet, et nimetatud võrguettevõtete investeeringud võrkude tehnilise seisundi parandamiseks ja energiataristu arendamiseks on mõistlikud ning saavad õigeaegselt tehtud. Elektrisüsteemi tervikuna toimimise ja kvaliteetse elektrivarustuse kindlustamise eest vastutab süsteemihaldur Elering AS.

Konkurentsiamet teostab riiklikku järelevalvet konkurentsi-, elektri, maagaasi, kaugkütte, posti, ühisveevärgi ja–kanalisatsiooni ning raudtee, lennunduse ja sadama valdkondades

¹ Ettepanek: NÕUKOGU MÄÄRUS kõrgetele energiahindadele reageerimiseks võetavate erakorraliste sekkumismeetmete kohta
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A473%3AFIN&pk_campaign=preparatory&pk_source=EURLEX&pk_medium=TW&pk_keyword=Energy&pk_content=Proposal